

ВПЛИВ ЄСПЛ НА НАЦІОНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО: АНАЛІЗ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Євдокимов Олександр, Котова Любов

У науковій статті досліджено застосування правових позицій Європейського суду з прав людини у національному законодавстві України. Розглянуто сучасний вплив рішень Європейського суду з прав людини на розвиток законодавства та судової практики України. Досліджено вплив Європейського суду з прав людини на адміністративні справи.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, судова система, адміністративна відповідальність, прокурор

Наявність структурного впливу Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) на національні судові системи несе потенціал для самостійності та автономії останніх. Роль ЄСПЛ у стимулюванні реформ судочинства в країнах-членах відображається у впровадженні стандартів та принципів, що сприяють підвищенню якості правосуддя. Посилення взаємодії між національними судами та

європейською інституцією сприяє розвитку єдиної юридичної практики та стандартів прав людини. Проблеми, пов'язані із затримками у вирішенні справ та недостатнім виконанням рішень ЄСПЛ, потребують подальших реформ у національних судових системах.

Забезпечення дотримання прав людини у національних судових системах за допомогою ЄСПЛ має стратегічне значення для зміцнення демократії та правової держави. Перспективи розвитку полягають у подальшій гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами прав людини та поглибленні співпраці з ЄСПЛ. Зокрема, подальше розширення компетенції ЄСПЛ може сприяти зміцненню прав людини в країнах-членах шляхом розгляду нових типів справ та визначенню нових прав та обов'язків.

Однак існують певні виклики, такі як перевантаженість судової системи ЄСПЛ та нестача ресурсів для ефективного вирішення справ. Це може призвести до затримок у вирішенні справ та погіршення якості юстиції.

У сучасному світі, де права людини відіграють центральну роль у формуванні правових систем, важко переоцінити значення міжнародних судових інституцій. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), створений за Європейською конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, є ключовим органом у забезпеченні наднаціонального контролю за дотриманням прав людини в країнах-членах Ради Європи. Відповідно до частини 1 статті 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення ЄСПЛ щодо України є обов'язковими до виконання нею [1]. Це означає, що застосування практики ЄСПЛ здійснюється в межах усього національного судочинства нашої держави. Враховуючи актуальність та невизначеність питання, у даній тезі ми хочемо більш детально розглянути аспект участі прокурора в окремих адміністративних провадженнях, та практику Європейського суду з прав людини щодо цього питання.

6 жовтня 2022 року Європейський суд з прав людини у справі «Бантиш та інші проти України» констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини у зв'язку з небезсторонністю суду з огляду на відсутність сторони

обвинувачення, тобто, прокурора, під час розгляду справи про притягнення водія до адміністративної відповідальності [2]. Велика Палата Верховного Суду відмовилася переглядати рішення судів за заявою захисника, який посилався як на підставу для перегляду на вказане рішення ЄСПЛ. При цьому у Великій Палаті вважають, що орган Національної поліції на стадії досудового оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення й так фактично виконує функцію обвинувачення [3].

Як зазначає Велика Палата Верховного Суду, поліцейський, уповноважений складати протокол про адміністративне правопорушення, вже на етапі фіксування події та оформлення документів виступає в ролі сторони обвинувачення. Відповідно до статті 6 Конституції України «Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України» [4]. Дана юридична норма закріплює принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову, що є ключовим аспектом демократичного устрою та правової держави. Підтримання публічного державного обвинувачення в суді передбачено пунктом першим частини першої статті 2 Закону України «Про прокуратуру» [5]. Проаналізувавши ж Закон України «Про Національну поліцію», можна зрозуміти що жодних повноважень які б надавали правоохоронцям право виступати в ролі державного обвинувачення просто не існує [6].

З викладеної вище інформації можна зробити наступний висновок: існує розбіжність між Конституцією України та позицією Верховного Суду, на чому у справі «Бантиш та інші проти України» і наголосив Європейський суд з прав людини [2]. Висловлюючи свою позицію, суд фактично наділив Національну поліцію України повноваженнями, не передбаченими чинним законодавством, і проігнорував положення Конституції України, які чітко визначають прокуратуру як єдиний орган, уповноважений здійснювати державне обвинувачення в суді.

Отже, рішення Великої Палати Верховного Суду несе в собі значні ризики, адже може стати підґрунтям для великої кількості позовів до ЄСПЛ з боку громадян, які не згодні з результатами справ про адміністративні правопорушення,

де не було прокурора. Це матиме негативні наслідки для бюджету України та авторитету нашої країни на міжнародній арені, погіршивши відносини з нашими стратегічними партнерами. Прогресивним рішенням в цьому аспекті на нашу думку буде розроблення та ухвалення законодавчого акту, який чітко визначить обов'язкову участь прокурора як сторони обвинувачення у справах про адміністративні правопорушення, що караються позбавленням спеціального права, адміністративним арештом або арештом з утриманням на гауптвахті.

Отже, можна зробити висновок, що вплив Європейського суду з прав людини на українське національне законодавство та загальну судову систему в Україні є надзвичайно важливим і корисним. Рішення та рекомендації ЄСПЛ відіграють ключову роль у забезпеченні відповідності судових рішень та законів України міжнародним стандартам прав людини.

Із роками вплив ЄСПЛ стає все більш помітним та значущим у контексті підвищення якості правосуддя та зміцнення правової державності в Україні. Проте, для досягнення повного ефекту необхідно продовжувати активну співпрацю з Європейським судом з прав людини, вдосконалювати законодавство та судочинство, а також забезпечувати відкритий доступ до правосуддя для всіх громадян без винятків.

Тільки завдяки спільним зусиллям судових органів, правозахисних організацій, громадськості та міжнародних партнерів Україна зможе побудувати справедливе та демократичне суспільство, в якому права та свободи кожного громадянина будуть захищені належним чином.

Список використаних джерел:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 02.12.2012 №3477-IV
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Бантиш та інші проти України від 06.10.2022 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_i08#Text

3. Депутати взялися виконувати рішення ЄСПЛ, який назвав порушенням Конвенції відсутність прокурора у справі про притягнення водія до адміністративної відповідальності.

URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/281469-deputaty-prinyalis-vypolnyat-reshenie-espch-kotoryu-nazval-narusheniem-konventsii-otsutstvie-prokurora-po-delu-o-privlechenii-voditelya-k-adminotvetstvennosti> (дата звернення: 14.05.2024).

4. Конституція України від 01.01.2020 №254к/96-ВР

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Про прокуратуру: Закон України від 01.01.2024 №1697-VII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

6. Про Національну поліцію: Закон України від 04.05.2024 №580-VIII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Yevdokimov O., Kotova L. Influence of the European Court of Human Rights on national judiciary: analysis, problems and prospects of development. – Article. The scientific article examines the application of the legal positions of the European Court of Human Rights in the national legislation of Ukraine. The current influence of the decisions of the European Court of Human Rights on the development of legislation and judicial practice of Ukraine is considered. The influence of the European Court of Human Rights on administrative cases and the participation of the prosecutor was studied.

***Keywords:** European Court of Human Rights, judicial system, administrative responsibility, prosecutor.*

Авторська довідка:

Євдокимов Олександр Сергійович, студент 1-го курсу ОС «магістр» групи ПР - 231зм юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. orcid 0009-0007-8501-1591

Котова Любов Вячеславна, к.ю.н., професорка, в.о. завідувача кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, <https://orcid.org/0000-0002-2437-3624>